

Hotet mot demokratin är Republikanska partiet

Det råder knappast någon tvekan om att demokratin i Förenta staterna inte mår bra. Trettondagen var för många en uppenbarelse – det våldsamma försöket till statskupp visades i direktsändning med ett ljudspår fyllt av slagord som ”*hang Mike Pence*” och ”*stop the steal*”. Runtom världen följde många demokrativänner händelseförloppet med förskräckelse. Polarisering blev återigen förklaringsmodellen. De facto har polarisering blivit något av en allt-i-allo-förklaringsmodell under de senaste åren. Sällan definieras dock fenomenet. Trots detta presenteras polarisering *ad infinitum* som problemet med demokratin i USA. Det må kännas bekvämare

att skuldbelägga ett vagt definierat fenomen, i synnerhet i ett tvåpartisystem, än att granska aktörerna som skadar demokratin. Men hotet mot demokratin i Förenta staterna är inte polarisering. Hotet är, dessvärre, Republikanska partiet.

Enligt statsvetaren Adam Przeworskis klassiska definition är demokrati ett system i vilket politiska partier förlorar val. Att förlora ett val innebär inte endast att något annat parti får fler röster eller mandat utan även att alla parter accepterar resultatet. Enligt denna definition saknar Förenta staterna idag en fungerande demokrati. Denna situation kan inte förklaras med polarisering. Förvisso har även

demokraterna, till exempel i guvernörsvalet i Georgia 2018, vägrat erkänna vissa förluster, men dessa fall handlar om protester gentemot specifika brister i förverkligandet av demokratin. Republikanerna däremot har anammat en politik som står i direkt konflikt med demokrati genom att om och om igen vägra acceptera motståndarnas politiska legitimitet.

Denna utveckling handlar inte om Donald Trump, även om han spätt på och förvärrat situationen, utan om en utveckling över flera decennier. Republikanerna har redan länge ifrågasatt motståndarnas legitimitet och under de senaste åren har detta blivit en ledstjärna inom det republikanska partiet. Att med våld försöka stoppa den demokratiska processen, vilket de beväpnade Trump-anhängarna gjorde mitt på ljusa dagen i landets huvudstad på trettondag, är det mest uppenbara exemplet på denna utveckling. Men samma tendens har präglat republikanernas agerande i både nationell och lokal politik i flera år.

Redan på 1980-talet, då Ronald Reagan åtnjöt ett brett stöd som president, började politiska strateger på högerkanten aktivt föra fram ett språk som ifrågasatte motpartens legitimitet. Den hänsynslöse strategen Lee Atwater drog sig inte för de värsta politiska trick och presidentvalet 1988, då han ledde George H. W. Bush kampanj, blev det fulaste i mannaminne. I kongressen drev den unge och lika hänsynslöse Newt Gingrich kampanj mot demokraternas legitimitet – ofta med lösa anklagelser om korruption. Inför mellanårsvalen 1990, då Bush satt i Vita huset och Gingrich hade nått en ledarposition i representanthuset, delade den senare ut instruktioner till republikanska kandidater om hur man bör tala om demokraterna. Ord ur Gingrich egen vokabulär som rekommenderades var ”radikal”, ”sjuk” och ”förrädare” – ord som spred tvivel om motpartens legitimitet.

Minst lika viktiga var personligheter inom högermedia, i synnerhet i radio, som under årtionden porträtterade demokraterna som opålitliga, opatrio-

tiska och direkt onda. Inflytelserika röster som Rush Limbaugh, Sean Hannity och Glenn Beck drev en kompromisslöshet bland republikanska väljare som inte ens partiledningen kunde behärska. Under presidentvalet 2008 mötte John McCain upprepade gånger väljare som var övertygade om att demokraternas presidentkandidat Barack Obama utgjorde en omedelbar fara för nationen. Dessa anklagelser tog ofta islamofob eller rasistisk form. McCain tog visserligen avstånd från dylika anklagelser men kampanjen ville samtidigt inte förlora stödet från dem som anammade konspirationsteorier om den dynamiska demokraten. Än värre var det i kongressen, i synnerhet efter att Obama flyttat in i Vita huset och republikanerna valde att basera sin politik på motstånd mot presidenten. ”Vi matade det odjur som slukade oss”, erkände den republikanska ledaren John Boehners stabschef.¹

Att ifrågasätta Barack Obamas legitimitet, ofta med den så kallade *birther*-konspirationsteorin att demokraten föddes i Kenya och sålunda enligt grundlagen inte var kvalificerad till presidentämbetet, var ett framgångsrecept inom högern. Med löften om att skicka Obama ”hem till Kenya” vann aspirerande politiker som Mark Meadows republikanernas röster. Genom konspirationsteorier lyckades personligheter som Donald Trump etablera sig inom högermedia och bjöds in för upprepade intervjuer på Fox News. Trots att Tea Party-rörelsen, som växte fram inom Republikanska partiet under Obamas första presidentperiod, presenterade sig som en reaktion mot de federala myndigheternas skatte- och välfärdspolitik, berättade slagorden och de hemgjorda skyltarna vid deras möten en annan historia. Med sina öppet rasistiska uppmaningar gjorde aktivisterna det klart att de inte accepterade demokratens legitimitet som president.

I kongressen vann dessa Tea Party-aktivister, inklusive Meadows och Ted Cruz, mark uttryckligen genom att profilera sig som Obama-kritiker. Republikanernas ledare i senaten, Mitch McConnell, manipulerade reglerna för att begränsa presidentens maktbefogenheter och sade öppet att partiets främsta prioritet var att hindra presidentens omval. Som majoritetsledare i senaten under sex av Obamas åtta år som president fungerade McConnell ständigt som en bromskloss. McConnells mest uppmärk-

1 <https://www.politico.com/magazine/story/2017/10/29/john-boehner-trump-house-republican-party-retirement-profile-feature-215741/>

sammade sabotage handlade om domare och var ett offentligt ifrågasättande av Obamas maktbefogenheter och legitimitet.

Enligt grundlagen skall presidenten, med senatens samtycke, utse domare till Högsta domstolen. Men då Obama i mars 2016 nominerade den moderata Merrick Garland att fylla en tom stol vägrade McConnell behandla frågan. Enligt majoritetsledaren kunde presidenten inte utnämna en ny domare under ett valår. McConnell lät förstå att presidenten saknade legitimitet under sitt sista år i Vita huset och republikanerna i senaten följde mangrant sin ledare. Sålunda stod stolen tom och Garland fann sig i ett slags politiskt limbo.

Då presidentvalet i november 2016 närmade sig såg det dock ut som om Hillary Rodham Clinton skulle besegra republikanernas Donald Trump. McConnell hade i över sju månader hävdade att väljarna skulle bestämma vem som skulle utnämna följande domare. Men då mycket tydde på att även följande president skulle vara demokrat ändrades tonen. Flera framstående republikaner i senaten, inklusive Cruz och McCain, förklarade att de ämnade hålla stolen tom även under Hillary Clintons mandatperiod. Republikanen Richard Burr lovade rentav att göra "sitt allt" för att domstolen fortfarande skulle ha en öppen post fyra år senare. Istället blev det Trump som vann och McConnells skamlösa agerande belönades med en konservativ domare.

Några år senare, i maj 2019, fick majoritetsledaren frågan vad han skulle göra om det uppstod en tom stol vid Högsta domstolen under valåret 2020. McConnell hade ju tidigare förklarat att presidenten inte har maktbefogenheter att utnämna en domare under ett valår – det var istället väljarnas röst som räknades. Med ett skratt avfärdade han tanken att han vore bunden av sina egna uttalanden endast tre år tidigare.

Då domstolsmedlemmen Ruth Bader Ginsburg avled i september 2020, meddelade McConnell mycket riktigt att de skulle utnämna en ny domare trots att förhandsröstandet i presidentvalet redan var igång runt om landet. På några veckor röstade republikanerna i senaten igenom Trumps kandidat Amy Coney Barrett. Meddelandet var smärtsamt tydligt – endast republikaner hade legitimitet att

utnämna domare till Högsta domstolen. Endast republikaner var legitima.

Det var inte endast i Washington D.C. som republikaner i allt högre grad vägrade att acceptera motpartens legitimitet; på många sätt var det värre i delstaterna. Mycket har förändrats inom politiken i USA sedan representanhusets talman Tip O'Neill på 1980-talet konstaterade att all politik är lokal politik. Idag är politiken mera "nationell" än någonsin, vilket betyder att även lokala val allt oftare handlar om nationella frågor och nationella politiska figurer. I Förenta staterna fungerar delstaterna ofta som "laboratories of democracy", för att använda Louis Brandeis formulering från 1930-talet, vilket innebär att politiska trender ofta först tar form just lokalt. Även när man granskar republikanernas ovilja att erkänna motpartens legitimitet är det givande att vända blicken från Washington D.C. och titta närmare på hur republikanerna hanterat förluster på delstatsnivå. I praktiken innebär detta att granska deras agerande i så kallade vågmästardelstater, som kännetecknas av mer eller mindre jämnstarka politiska partier.

Trots att Donald Trump vann delstaten North Carolina i presidentvalet 2016 klarade republikanerna inte av att behålla guvernörskapet. I flera veckor vägrade den besegrade sittande guvernören dock att acceptera sin knappa förlust mot den demokratiska utmanaren Roy Cooper och antydde att resultatet inte var legitimt. Än värre var hur partiet, som fortfarande åtnjöt majoritet i delstatsparlamentets båda kammare, reagerade när de väl insåg att maktskiftet var ett faktum. Den avgående republikanska guvernören utlyste en specialsession i parlamentet endast veckor innan Cooper skulle sväras in och republikanerna klubbade igenom lagförslag som kraftigt begränsade guvernörens maktbefogenheter.

Republikanerna begränsade posterna som guvernören utnämner från runt 1 500 till endast 400. De stipulerade att guvernörens ministrar måste godkännas av delstatssenaten. De fastställde att kandidaterna i valen till delstatens Högsta domstol i fortsättningen måste representera ett politiskt parti. De reformerade även delstatens valmyndigheter: istället för att styras av guvernörens parti införde de ett roterande system där republikanerna styr un-

der valår och demokraterna under mellanåren. Det fanns inget försök från republikanerna att förklara behovet av dessa reformer, utöver den att de inte ville se demokraterna i en maktposition. Coopers tid vid makten har sålunda präglats av motståndarnas försök att begränsa hans makt och ifrågasätta hans legitimitet. Budskapet är tydligt: endast republikaner är legitima.

Samma mönster utspelade sig två år senare, efter valen i november 2018, då demokraterna vann guvernörsposten i delstaterna Wisconsin och Michigan. Innan demokraten Tony Evers hann tillträda som guvernör i Wisconsin begränsade republikanerna i delstatsparlamentet hans maktbefogenheter gällande bland annat ekonomisk politik, inklusive välfärdsbidrag och hälsovårdsfrågor, och koncentrerade i stället makten i sina egna händer. På andra sidan Lake Michigan strävade republikanerna till att hämma den tillträdande demokratiska guvernören Gretchen Whitmer. Majoriteterna i delstatsparlamenten i Wisconsin, North Carolina och Michigan lyckas republikanerna behålla enbart genom att begränsa rösträtten och manipulera valdistrikten. Sålunda kan republikanerna vinna fler mandat även då demokraterna får fler röster.

2018 vann demokraterna stort runtom i landet. I Wisconsin fick deras kandidater nästan 200 000 flera röster än republikanernas. Siffrorna skrevs 53 % för demokraterna mot 45 % för republikanerna när alla röster räknats. Ändå förblev demokraterna i minoritet i delstatsparlamentet: republikanerna fick 63 av de 99 mandaten i parlamentets lägre kammare. Med 45 % av rösterna kunde alltså republikanerna säkra över 60 % av alla mandat. Samma mönster, om än inte lika tydligt, kan man se i flera jämna delstater samt i kongressen. Detta maktförhållande snedvrider all politik då republikanerna inte känner sig ansvariga inför väljarna.

Även då demokraterna vinner mandat är det inte sagt att republikanerna accepterar resultaten. Endast dagar före det våldsamma upploppet i Washington D.C. vägrade den republikanska majoriteten i delstatssenaten i Pennsylvania att svära in en demokrat som vunnit omval med en rakbladstunn marginal på 67 röster. Republikanerna accepterade inte resultatet trots att det redan bekräftats av val-

myndigheterna i delstaten. Veckan därpå tvingade förvisso en domstol dem att svära in den demokratiska senatoren, men det skamlösa försöket att ignorera valresultatet går inte att blunda för. Innebörden var svår att missa: endast republikaner är legitima.

Efter presidentvalet 2020, i vilket Joe Biden vann med en betryggande marginal räknat i såväl elektorer som i röster, drog Donald Trump till sig all uppmärksamhet med sin vägran att acceptera resultatet. Under flera år hade Trump, men även republikanska ledare och högermedia, matat sina anhängare med konspirationsteorier kring valresultat. Trots sin seger i presidentvalet 2016, accepterade Trump aldrig helt resultatet. Även om republikanen vann fler elektorer hade demokraten stöd av nästan tre miljoner fler väljare. Men Trump hävdade – utan bevis – att Clinton endast vann flera röster på grund av omfattande valfusk. Efter förlusten i november 2020 uppviglade presidenten i månader sina anhängare till att kämpa mot resultatet. Trumps kampanj talade vitt och brett om fusk men lade aldrig fram några bevis för att stöda dessa falska anklagelser. Såväl lokala som federala myndigheter och domstolar konstaterade att valresultatet var riktigt och att det inte fanns skäl att misstänka fusk. Ändå spred republikanerna lögnerna på sociala medier, i högermedia och i officiella uttalanden från Vita huset. Trump var inte ensam i dessa försök.

Republikanerna stod huvudsakligen bakom presidenten i hans försök att så tvivel kring valresultatet och ifrågasätta demokraternas legitimitet. Det handlade heller inte endast om ambitiösa senatorer som Cruz och Josh Hawley som ville positionera sig inför presidentvalet 2024. Republikanerna som parti stod bakom lögnerna. Trots att Mitch McConnell under riksriättsprocessen i februari 2021 fördömde att Trump spred "vilda osanningar" tog det hela sex veckor efter valet innan republikanernas ledare i senaten offentligt accepterade Bidens seger. Partiets ledare i representanthuset, Kevin McCarthy, valde även efter att Trump-anhängarna stormat Capitolium att rösta mot att godkänna resultaten från delstater som Biden vann. Både McConnell och McCarthy åtnjöt brett stöd bland sina partifränder. Närmare två tredjedelar av republikanerna i representanthuset röstade med sin ledare. McConnell å

sin sida ledde republikanerna i senaten när 43 av de 50 republikanska senatorerna valde att fria Trump från anklagelsen för att ha uppviglat till uppror. Samtidigt erkände flera av dessa samma senatorer, med McConnell i spetsen, att Trump bar ansvar för upproret.

Däremot nämnde de inte att flertalet republikaner i senaten hade lovat anhängarna att ifrågasätta resultatet och protestera mot Bidens seger. Vid åsynen av upprorsmakarna som närmade sig kongressbyggnaden hade Hawley rentav uppmuntrat dem. Bland de nya republikanska representanterna i kongressen fanns sådana som öppet ifrågasatt demokraternas legitimitet eller tidigare till och med förespråkade mord på talman Nancy Pelosi. Även de som beskrevs som moderata eller pragmatiska visade kompromisslös-

het. Ledarna inom partiet vägrade ta till åtgärder mot dylika uttalanden eller uppmaningar. Istället vallfärdade McCarthy ner till Florida för ett möte med den före detta presidenten och gav stöd åt dennes försök att ogiltigförklara sin efterträdare. McConnell å sin sida gjorde redan före de avgörande senatsvalen i Georgia i början av januari klart att han med en majoritet i senaten kunde begränsa både Bidens makt och maktbefogenheter – till exempel att utnämna domare och ministrar. Återigen var signalen klar: endast republikaner är legitima.

Det vore bekvämt att peka på polarisering eller Donald Trump som hotet mot demokratin i Förenta staterna. Tyvärr är det inte så lätt. Hotet i dagsläget är Republikanska partiet.

OSCAR WINBERG